

i geometrijskim razlozima, opisao sudjelovanjem u iskapanju antičke vile u Frascati i studijom o ruševinama ispred Tenedia o mogućem položaju antičke Troje.

Prevoditelj Janko Paravić uložio je ogroman trud i postigao lijep uspjeh. Ima stranica, a takva je primjerice str. 83, gdje je prijevod bitno unaprijedio izvornik, pretpostavljam na temelju zajedničkog rada pisca i prevoditelja. Ali ima i propusta. Prevođenje dodataka Stayevoj poemi s "annotations" (str. 72) sugerira kao da bi pisac knjige brkao Boškovićevih bilješke (adnotationes) i dodatke (supplementa) Stayevu spjevu, a on to nikako ne radi kako slijedi iz izvornog teksta. Zakon silâ nije "law of actions" (str. 83), već treba "law of forces". Polje silâ prevedeno je s "fields of force" (str. 114,116). Deveto izdanje Britanske enciklopedije postalo je "eleventh edition" (str. 119). Izraziti i možda najteži propust prevoditelja je prevođenje matematičkih tvrdnji koje izriču jedinstvenost. Prevođeci "jedna jedina točka" s "a single point" umjesto "a unique point" (str. 74), a "jedna i samo jedna točka" s "only a single point" umjesto "one and only one point" (str. 75) prevoditelj je bitno oslabio autorove stroge matematičke izričaje. On očigledno ne poznaje tehničke termine za jedinstvenost u anglosaksonskoj matematičkoj literaturi. Stoga ovakva izdavačka pregnuća iziskuju dodatni postupak: stručnu redakciju prijevoda.

Likovni prilog je izuzetno bogat i zalački probran, prijemčiv svakom čitatelju i rječit speci-

jalistima za 18. stoljeće. Posebno, držim, treba istaknuti tri segmenta: likovni prikaz životne sredine Boškovićevih predaka s očeve i majčine strane i ključnih boravišta Boškovićeve dječakstva u Dubrovniku (str. 28-35), likovnu dokumentaciju rane recepcije Boškovićeve teorije silâ kakva dosad nije viđena (str. 102-106), te prvu reprodukciju geografske karte Papinske države koja je nastala kao rezultat Mairova i Boškovićeve dvogodišnjeg istraživačkog putovanja (str. 162). Prijelom je, uz dvostupačni tekst i bogatu likovnu građu, uzorno izveden. Literatura sadrži 121 jedinicu nastalu u vremenskom razdoblju 1887-1983. Nedostatak imenskog i stvarnog kazala krmji ugled izdavaču i ne doprinosi uspjehu izdanja u inozemstvu.

Monografija Žarka Dadića o znanstvenom djelu Ruđera Boškovića vrijedna je sinteza povijesnih istraživanja Boškovićevih znanstvenih rezultata, obogaćena najnovijim aktualizacijama Boškovićevih dostignuća u suvremenoj znanosti. Ova je monografija nezaobilazno štivo specijalistima za povijest egzaktnih znanosti u 18. stoljeću i posebno istraživačima Boškovićeve djela. Zbog pristupačnog piščevog stila i privlačne likovne opreme ona će također pronaći put do širokog čitateljstva, do svih koje zanima povijest znanstvenih tekovina, povijest Dubrovnika ili povijest hrvatske kulture.

Ivica Martinović

DUŠANKA DINIĆ-KNEŽEVIĆ, DUBROVNIK I UGARSKA U SREDNJEM VEKU

U izdanju Instituta za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i Vojvodanske akademije nauka i umetnosti, tiskana je knjiga Dušanke Dinić-Knežević "Dubrovnik i Ugarska u srednjem veku". Knjiga ima 248 stranica od kojih 209 (str. 11-219) čini glavni tekst, a ostalo su veoma korisni dodaci — popis izvora i literature (str. 5-9), sažeci na francuskom i mađarskom jeziku (str. 220-231) te registar osobnih i geografskih imena (str. 232-245).

Autorica je svoj rad podijelila u devet poglavlja. U prvom ("Prvi dodiri i odnosi i dolazak pod Ugarsku vlast", str. 13-21) bilježi da se dubrovačka trgovačka aktivnost počela razvijati na tlu južne Ugarske u drugoj polovici 13. stoljeća, a već prvih godina 14. stoljeća spominje se naseobina njihovih trgovaca u Sremskoj Mitrovici koja će kasnije, nakon dolaska Dubrovnika pod ugarsku zaštitu 1358. godine postati obavezni punkt dubrovačkih trgovaca kao i poslanika kada budu išli na ugarski dvor.

Smjena vrhovne vlasti, tj. oslobođanje od Mletaka i priklanjanje Ugarskoj 1358. godine, Dubrovnik je, govori autorica u drugom poglavlju

("Ugarska zaštita od 1359. do 1382.", str. 22-40), iskoristio na najbolji način. Zahvaljujući svojoj poslovično pametnoj vanjskoj politici i spretnim poslanicima Dubrovčani su od ugarskog kralja isposlovali vrlo široku autonomiju — unutrašnja uprava im je prepuštena u potpunosti, a i obaveze prema ugarskoj kruni bile su minimalne — godišnji tribut od 500 dukata i eventualni angažman jedne dubrovačke galije ako bi kralj ratovao na Jadranu.

Nakon smrti kralja Ludovika 1382. godine, njegovi nasljednici, zaokupljeni unutrašnjim previranjima i turskim pritiscima, nisu mogli obraćati mnogo pažnje Dubrovčanima koji su se nalazili na samoj periferiji Kraljevstva. To je razdoblje oslabljene ugarske zaštite Dubrovnika koje je protjeklo u neprestanom nastojanju da se, u nemogućnosti izolacije od tadašnjeg sukoba Ugarske s napuljskim kraljem, ne napravi pogrešan korak koji bi mogao dovesti u pitanje nezavisnost dubrovačke države i nesmetano odvijanje dubrovačke trgovine. U tim borbama, naglašava Dušanka Dinić-Knežević, Dubrovčani su bili dalekovidni te su ostali privrženi kralju Žigmundu iako su time došli u opasnost od napuljskog kralja i bosanskog

kralja Ostoje koji je s vojskom napao njihov teritorij (Poglavlje III — "Dubrovnik prema nasljednicima kralja Ludovika (do 1409) i unutrašnjim borbama u Ugarskoj", str. 41-58).

Kronologiju događaja važnih za dubrovačko-ugarske odnose autorica nastavlja u petom poglavlju pod naslovom "Žigmund Luksemburški kao prirodni gospodar" (str. 72-104), zatim u šestom "Ugarska zaštita u razdoblju meteža i promena (1438-1458)" (str. 105-133) i sedmom poglavlju "Između Ugarske i Turske" (str. 134-173), završavajući raspravu zbivanjima iz prve polovice 16. stoljeća kada je sudbina Dubrovnika i njegove trgovine već najviše zavisila od Turaka pa su se Dubrovčani, slijedeći svoje interese, njima i orijentirali, a veze s Ugarskom oslabile.

Posebno važna poglavlja ove knjige su ona koja analiziraju ugarsko-dubrovačke odnose. Tako se u četvrtom poglavlju govori o Dubrovčanima u Ugarskoj do kraja 14. stoljeća (str. 59-71), u osmom o privrednim vezama i odnosima između Ugarske i Dubrovnika (str. 174-203), a u posljednjem devetom poglavlju o Mađarima u Dubrovniku (str. 204-213). Tim zaokruženjem ovaj izvorni i temeljiti rad posebno je dobio na vrijednosti, ne samo kao prinos proučavanju dubrovačko-ugarskih odnosa već i kao nezaobilazna literatura u budućim sintezama o prošlosti Dubrovnika.

Nenad Vekarić

VEZE BOSNE I DUBROVNIKA U 14. I 15. STOLJEĆU

(Bilješke uz knjigu dr Pava Živkovića)

U izdanju IGTR "Univerzal" iz Tuzle tiskana je knjiga dr-a Pava Živkovića pod naslovom "Utjecaj primorskih gradova na ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u 14. i 15. stoljeću (Pojava građanske klase i novog plemstva)."

U prva dva poglavlja ("Društveno-ekonomske prilike u Bosni u 14. stoljeću" i "Ekonomsko-socijalne promjene u Bosni u prvoj polovini 15. stoljeća") autor analizira društveno-ekonomsko stanje u Bosni zaključujući da se ekonomsko-socijalne promjene osjećaju tek od druge polovice 14. stoljeća ili stoljeće kasnije nego u Evropi. Te promjene u Bosni rezultat su intenzivnog razvoja rudarstva, trgovine i obrta. Jačanjem rudarskih i trgovinskih naselja nastaju promjene u socijalnoj strukturi stanovništva. U 14. stoljeću elitu obrtnika, rudara i trgovaca činili su stranci, a stotinu godina kasnije izdiferencirao se i izvjestan broj domaćih ljudi-građana koji je načinom života i stečenim bogatstvom preuzeo obilježja krupne vlastele.

U prvim desetljećima turske vladavine razvoj trgovine i rudarstva nije prekinut, ali je pod neposrednom kontrolom turskih vlasti (poglavlje VI, "Prve decenije turske vladavine"). Dekadencija u razvoju privrednih i društvenih odnosa nastupa tek u 16. stoljeću kada samo manji broj domaćih ljudi trguje u Dubrovniku i drugim primorskim gradovima. Za taj period, ističe autor, osnovna je karakteristika islamizacija domaćeg stanovništva.

U III-V. poglavlju Živković donosi pregled razvoja rudarstva, trgovine i obrta, zatim historijate istaknutih trgovaca, građana i obitelji, analizu veza s Dubrovnikom i drugim dalmatinskim gra-

domima za tri bosanska područja — istočnu, centralnu i zapadnu Bosnu. U VII. poglavlju osvrće se i na utjecaj ekonomsko-socijalnih promjena na kulturne prilike u Bosni tijekom 14. i 15. stoljeća. Rad završava popisom izvora i literature, kazalom osobnih imena i zemljopisnih pojmova.

Pored znanstvenog prinosa historiografiji bosanskog društva ovaj rad izuzetno je interesantan i za povijest Dubrovnika. Iako se autor služio građom iz više arhiva, temelj su mu pružili fondovi bogatog dubrovačkog arhiva, u prvom redu serije "Diversa Cancellariae", "Diversa Notariae", "Debita Notariae", "Lamenta de Foris", "Testamenta Notaria", "Procura de Notaria" i druge. Zbog toga ćemo u radu naći mnogo podataka i o Dubrovniku i njegovoj okolini, obavijesti o dubrovačkim doseljenicima u Bosni kao i obrnuto o migracijama iz Bosne u Dubrovnik. Posebno mnogo podataka ima o ustupu Konavala Dubrovačkoj Republici, o učesnicima i posrednicima u toj prodaji, o konavoskom ratu. Nadalje, u radu ćemo saznati fragmentarne vijesti o dubrovačkim suknarima, pa o pljačkaškim upadima u selo Osojnik, susresti se s prezimenima koja ostavljaju trag i u Dubrovniku i okolici poput Nartičića, Borovinića, Braila, Pokrajčića, Muržića, Zlatarića, Nenkovića itd.

Rad dr-a Pava Živkovića obiluje izvornim i dosad nepoznatim podacima koji su u prvom redu važni za povijest Bosne, ali su ujedno i vrijedan doprinos budućim istraživanjima prošlosti Dubrovnika i drugih primorskih krajeva.

Nenad Vekarić